

Anna Marcol

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach
e-mail: promocja@pbw.katowice.pl

**Biblioteki w kulturze Kresów / pod red. nauk.
Marii Kalczyńskiej, Danuty Szewczyk-Kłos, Anny
Jańdziak i Pawła Melczewskiego ; Uniwersytet
Opolski, Biblioteka Główna Uniwersytetu
Opolskiego. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu
Opolskiego, 2017. – 154 s. : il. ; 24 cm. –
ISBN 978-83-7395-753-4**

Od lat dziewięćdziesiątych XX w. prowadzone są zintensyfikowane badania nad dokumentacją polskiego dziedzictwa kulturowego. Działania te obejmują także rozproszone po II wojnie światowej kolekcje poloników kresowych, które obecnie można znaleźć w zasobach instytucji krajowych, zagranicznych i emigracyjnych. Część z nich pozostała na Wschodzie i została przejęta przez władze komunistycznej Rosji. Dóbr tych często jeszcze nie przywrócono w należyty sposób pamięci potomnych, dlatego tak istotne jest podejmowanie tej tematyki przez badaczy.

W popularyzację problematyki kresowej wpisuje się praca *Biblioteki w kulturze Kresów* pod redakcją naukową Marii Kalczyńskiej, Danuty Szewczyk-Kłos, Anny Jańdziak i ks. Pawła Melczewskiego. Tytułowe biblioteki na łamach książki wchodzi w skład polskiego dziedzictwa kulturowego, „rozumianego jako miejsce (dawne wschodnie ziemie Rzeczypospolitej Polskiej, w okresie międzywojennym terytorium państwa polskiego, położone dzisiaj na obszarze Białorusi, Litwy i Ukrainy), jak również jako intelektualne zamysły i idee, przeniesione wraz z osobami i rzeczowym dorobkiem poza Kresy do dzisiejszej Polski” (s. 7). Auto-

rzy tekstów przez pojęcie biblioteki rozumieją nie tylko instytucję i jej księgozbiory, ale także serie wydawnicze.

Na zasadniczą część publikacji składa się 11 artykułów autorstwa badaczy, bibliotekarzy i pasjonatów kultury Kresów.

Pracę otwierają artykuły dotyczące dziejów wybranych instytucji książki. Anna Rajchel dokonała analizy utworów polskich artystów, które zostały opublikowane przez Wydawnictwo Biblioteka Medycka w latach 1925–1939. Wydawnictwo to należało do rodziny Pawlikowskich – mecenasów polskiej kultury i literatury z Medyki, miejscowości położonej obecnie w województwie podkarpackim. Z kolei Mirosława Koćwin podjęła temat funkcjonowania Biblioteki Miejskiej im. Wincentego Smagłowskiego w Stanisławowie. Autorka omówiła genezę i dzieje księżnicy, która w czasach II wojny światowej przestała istnieć jako całość – jej cenny księgozbiór częściowo spalono i rozkradziono, a resztę wywieziono na wschód Ukrainy.

Kolejne teksty mają charakter biograficzny. Bożena Gorczyca, Paulina Kot, Anna Kraus i Anna Strojna-Krzystanek w swoim artykule przybliżyły sylwetki wybranych uczonych lwowskich, którzy przyczynili się do tworzenia krajowych uczelni technicznych. Autorki skupiły się na kolekcji Lwowiana Biblioteki Politechniki Krakowskiej. Natomiast Krzysztof Ziolo, prowadząc badania w Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach, przypadkowo odnalazł archiwum służbowe prof. Stanisława Fryze – jednego z najwybitniejszych polskich elektrotechników, o kresowych korzeniach. Odkrycie to stało się podstawą artykułu K. Zioly – na podstawie odnalezionych dokumentów odtworzył on fakty z życia zawodowego i prywatnego badacza, uzupełniając tekst wieloma unikalnymi fotografiami. Wspomniany artykuł może stanowić przyczynek do badań dziejów uczelni lwowskich z okresu międzywojnia. Do artykułów biograficznych można także zaliczyć tekst Marzanny Gądek-Radwanowskiej, która przedstawiła dokonania Zdzisława Konstantego Jagodzińskiego – bibliotekarza i dyrektora Biblioteki Polskiej w Londynie, historyka emigracyjnego, bezkompromisowego obrońcy Kresów Wschodnich oraz interesów ludności polskiej na Wschodzie. Ten nieugięty szermierz wolności dawał wyraz swoim poglądom poprzez osobiste zaangażowanie i działalność publicystyczną.

W kolejnych tekstach zaprezentowana została działalność wybranych instytucji na rzecz popularyzacji tematyki kresowej.

Jedną z księżnic posiadających Kresowiana jest Biblioteka Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu, której zasoby scharakteryzował ks. P. Melczewski. Kolekcję tę podzielił na: „Słowniki – encyklopedie”, „Kresy w literaturze”, „Wydawnictwa

lwowskie i wileńskie”, „Wydawnictwa emigracyjne (londyńskie) dotyczące Kresów”, „Stany Zjednoczone i Bliski Wschód” oraz „Czasopisma o proveniencji kresowej”. Większość zbiorów, których stale przybywa, jest pozyskiwana w formie darów.

Działalność Zakładu Narodowego im. Ossolińskich przedstawiła w swym artykule Halina Rusińska-Giertych. Ossolineum było darem Józefa Maksymiliana Ossolińskiego – ustanowiona przez niego fundacja, składająca się z biblioteki, wydawnictwa i drukarni, została zrealizowana w 1827 r. we Lwowie. Po II wojnie światowej tę ważną dla zachowania dziedzictwa narodowego instytucję udało się odrodzić we Wrocławiu, gdzie przewieziono część zbiorów stanowiących zaledwie fragment lwowskiej kolekcji. W latach pięćdziesiątych XX w. pracownicy Ossolineum realizowali program ich zabezpieczania poprzez mikrofilmowanie. Obecnie w celu ochrony i popularyzacji zbiorów stosuje się digitalizację. Udało się w ten sposób zabezpieczyć ich znaczną część. H. Rusińska-Giertych przybliżyła efekty tych prac.

Tematyka Kresów cieszy się popularnością na Opolszczyźnie, gdzie zamieszkuje wiele osób o kresowych korzeniach. Fakt ten wpływa na profil gromadzenia zbiorów oraz na działalność kulturalną i naukową tamtejszych bibliotek. Kresy znalazły się w kręgu zainteresowań Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej, która od 2011 r. wydaje związane z tą tematyką publikacje naukowe, organizuje promocje, wystawy i spotkania. Inicjatywy te zostały opisane w artykule Elżbiety Czerwińskiej i A. Jańdziak.

D. Szewczyk-Kłós i Barbara Kmieciak zaprezentowały działalność Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego na rzecz popularyzacji tematyki kresowej, która stanowi ważny aspekt prowadzonej przez księżnicę polityki gromadzenia zbiorów. Warsztat badacza kultury i historii Kresów stanowią zbiory biblioteki, wśród których wyróżnia się dokumenty związane z problematyką Kresów Wschodnich oraz działalnością kulturalną i gospodarczo-polityczną na terenie byłej Galicji, czasopisma w języku polskim i ukraińskim oraz wydawnictwa zwarte. Autorki dołączyły do artykułu bibliografię książek Stanisława S. Niciei – badacza, biografisty i miłośnika Kresów, autora *Kresowej Atlantydy*.

W kolejnych artykułach dokonano analizy wybranych wydawnictw ciągłych, które ukazują się obecnie w środowiskach kresowych.

Zdzisław Gębołyś dowiódł, jak ważną rolę w życiu mniejszości polskiej na Litwie odgrywa „Kalendarz Rodziny Wileńskiej”. Pomysł tego wydawnictwa narodził się w redakcji „Kuriera Wileńskiego” w 1994 r. Nie jest to typowy kalendarz, ponieważ – poza charakterystycznymi dla tego typu publikacji poradami, horoskopem czy przepisami kuli-

narnymi – stanowi źródło wiedzy o przeszłości i teraźniejszości Wilna, ziemi wileńskiej, Litwy i Polski. Autor przedstawił genezę kalendarza, dokonał jego charakterystyki formalnej i treściowej. Przejrzał roczniki za lata 2005–2013 z wykorzystaniem analizy prasoznawczej, zwracając uwagę na ich współtwórców, adresatów i zawartość. Swoje wnioski poparł danymi zawartymi w dołączonych tabelach. Kalendarz jest chętnie kupowany i pozytywnie odbierany przez czytelników, o czym świadczą m.in. listy i podziękowania kierowane do redakcji.

M. Kalczyńska zanalizowała serię wydawniczą „Biblioteka »Wołania z Wołynia«” za lata 1997–2016 (maj) oraz przybliżyła sylwetkę jej inicjatora, ks. Witolda Józefa Kowalowa, który mimo wielu trudności z niesłabnącym zaangażowaniem przygotowuje kolejne tomy. Tematyka serii nawiązuje do dwumiesięcznika społeczno-religijnego „Wołanie z Wołynia”, istniejącego od 1994 r. Na łamach serii prezentowane są zagadnienia ekumenizmu, dotyczące kontaktów katolicko-prawosławnych, stosunków polsko-ukraińskich, kultury europejskiej; analizy sytuacji wierzących w krajach postsowieckich; osiągnięcia myśli filozoficznej ziemi wołyńskiej; sylwetki wybitnych Wołynian; utwory poetyckie. Uzupełnieniem artykułu jest opracowana przez autorkę obszerna bibliografia, obejmująca wybrane tomy opublikowane w latach 1997–2007.

Biblioteki w kulturze Kresów mogą stanowić przyczynek do przyszłej dużej monografii. Celem autorów omawianego opracowania jest zachęcenie badaczy do dalszego podejmowania problematyki kresowej oraz zainteresowanie Kresami nie tylko krajowych środowisk bibliotekarskich.

Tekst wpłynął do redakcji 5 lutego 2018 r.